

УДК 378:373.2.011.3-051]:004

Світлана Семчук

КОМПЕТЕНТНІСНА ПАРАДИГМА У ФОРМУВАННІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті подано наукове обґрунтування компетентнісного підходу як основи формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти. Проаналізовано сучасні погляди науковців щодо означеної проблеми. Визначено багатоаспектність поняття «інформаційна компетентність». Розкрито сутність, структуру та складові інформаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти. Визначено групи завдань, які пов'язані з проблемою формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти та знаходять своє відображення в функціях.

Ключові слова: інформаційна компетентність, фахівці дошкільної освіти.

The article presents the scientific substantiation of the competence approach as the basis for the formation of informational competence of future specialists in pre-school education. The modern viewpoints of scientists about the identified problem are analyzed. The multidimensional concept of «information competence» is defined. The essence, structure and components of informational competence of future specialists of preschool education are revealed. The groups of tasks which are connected with the problem of formation of informational competence of future specialists of preschool education and are reflected in functions are determined. It is revealed that the process of formation of informational competence of future specialists in pre-school education is conditioned by a special organization of the educational process in a higher educational institution, which ensures the unity, interconnection, consideration and development of future specialists in pre-school education of professional and informational-communicative components, with proper targeting, appropriate step-by-step organization and procedural-content support.

Key words: information competence, specialists in preschool education.

Сучасне українське суспільство характеризується стрімким розвитком інформаційних технологій навчання. Реформування дошкільної освіти, необхідність її інформатизації потребує науково-методичного забезпечення використання в педагогічному процесі новітніх засобів навчання, зокрема інтерактивних технологій та підготовку фахівців, які досконало володіють сучасними інформаційними технологіями.

У зв'язку з цим актуалізується проблема підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти, формування у нього науково-дослідницької та інформаційної компетентності як необхідної умови його професійної стабільності, орієнтації у широкому арсеналі інноваційного руху, наукових розробок, якісної організації навчально-виховного процесу.

Різні аспекти проблематики формування інформаційної компетентності досліджуються в працях вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: питання підвищення якості вищої освіти (А. Алексюк, В. Андрущенко, Я. Болюбаш, В. Кремень); психолого-педагогічні, організаційні, технічні, теоретичні і практичні аспекти використання інформаційних технологій (М. Жалдак, В. Кухаренко, М. Моїсеєва, Н. Морзе, В. Олійник, Є. Полат, В. Солдаткін, С. Ющик); питання професійної підготовки (В. Бобров, Ф. Веселков, Ю. Голубєв, В. Дюков, С. Комар, Н. Кулебякіна, А. Солов'єнко, В. Стасюк, І. Шаповал); проблеми формування інформаційної культури та компетентності фахівців (Н. Баловсяк, О. Барановська, В. Биков, М. Головань, Т. Сіткар, Ю. Туранов).

Світовий досвід засвідчує, що вирішення проблем дошкільної освіти починається з професійної підготовки педагогів. У зв'язку з цим найактуальнішими є інтерактивні технології навчання, що засновані не лише на фундаментальних знаннях у певній галузі, а й на загальній культурі, що включає й інформаційну. Практика засвідчує, що оволодіваючи навичками інтерактивного навчання, педагог поступово переносить їх у свою практичну діяльність, навчаючи дітей умінню самостійно здобувати знання, робити вибір на користь активної діяльничої позиції в їх опануванні. Тому кожному педагогові потрібна ґрунтовна підготовка в страті сучасних інформаційних технологій.

Новим концептуальним орієнтиром модернізації системи професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти засобами ІКТ в Україні вважають компетентнісний підхід. Фахівці пов'язують його потребу з процесами інтеграції, глобалізації, інформатизації, прискореними темпами змін соціально-економічних умов життя [4].

Мета статті зумовлена необхідністю у науковому обґрунтуванні компетентнісного підходу як основу формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Визначаючи багатоаспектність поняття «інформаційна компетентність», дослідники пов'язують її з феноменом інформаційного суспільства, з технологічною революцією, з появою і розповсюдженням електронних інформаційно-комунікаційних технологій. Необхідно зазначити, що в сучасному науковому дискурсі співіснують споріднені терміни, а саме: «медіакомпетентність», «медіаграмотність», «інформаційно-технологічна компетентність», «комп'ютерна грамотність» «інформаційна культура», зміст яких у багатьох випадках ототожнюється.

Так, О. Спірін визначає інформаційну компетентність як підтверд-

жену здатність особистості, яка застосовує на практиці інформаційно-комунікаційні технології для задоволення власних потреб і розв'язування суспільно-значущих, зокрема, професійних, завдань у певній предметній галузі або виді діяльності [9, с. 161].

На думку О. Миронової, інформаційна компетентність визначається як здатність ефективно виконувати інформаційну діяльність (при вирішенні професійних завдань, навчанні, у повсякденному житті) з використанням ІКТ, що передбачає володіння інформаційною компетенцією та сформованою готовністю (що містить й особистісні якості) до розв'язання відповідних завдань з урахуванням набутого досвіду, з можливістю самостійної організації власної діяльності, зі здійсненням самоконтролю та усвідомленням особистої ролі при їх реалізації та можливих наслідків її здійснення [6, с. 169].

О. Бойцова інформаційну компетентність представляє у вигляді двох компонент – особистісної та професійно-інформаційної. Друга, у свою чергу, складається з інформаційної, комп'ютерної та процесуально-діяльнісної складової. Інформаційна та комп'ютерна складова визначає загальні компетентності майбутнього фахівця. Процесуально-діялісна складова вміщує загальні і спеціальні компетентності, останні визначаються змістом та напрямом професійної діяльності фахівця і стосуються розв'язання професійно-орієнтованих завдань засобами сучасної комп'ютерної техніки [3].

Інформаційна компетентність – одна з ключових компетентностей сучасного фахівця дошкільної освіти, що має об'єктивну і суб'єктивну сторони. Об'єктивна сторона виражається у вимогах, які суспільство пред'являє до професійної діяльності майбутнього фахівця дошкільної освіти. Суб'єктивна сторона інформаційної компетентності визначається індивідуальністю майбутнього фахівця, його професійною діяльністю, особливостями мотивації у вдосконаленні і розвитку педагогічної майстерності.

Виділимо групи завдань, які пов'язані з проблемою формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти, а саме: виражають інтереси суспільства; відображають функції і зміст професійно-педагогічної діяльності майбутнього фахівця дошкільної освіти; виражають індивідуальні професійні потреби і інтереси майбутнього фахівця дошкільної освіти.

Формування інформаційної компетентності майбутнього фахівця дошкільної освіти передбачає: освоєння знань і умінь у галузі інформатики і інформаційно-комунікаційних технологій; розвиток комунікативних здібностей; уміння орієнтуватися в інформаційному просторі, аналізувати інформацію, здійснювати рефлексію своєї діяльності та її результатів. У складі інформаційної компетентності виділимо такі складові: мотиваційну – наявність мотиву досягнення мети, готовність і інтерес до роботи,

постановка і усвідомлення цілей інформаційної діяльності; когнітивну – наявність знань, умінь і здатності застосовувати їх у професійній діяльності, аналізувати, класифікувати і систематизувати програмні засоби; операційно-діяльнісну – демонструє ефективність і продуктивність інформаційної діяльності, використання інформаційних технологій на практиці; рефлексивну – забезпечує готовність до пошуку вирішення проблем, що виникають, їх творчого перетворення на основі аналізу своєї професійної діяльності.

І. Бех зауважує, що «до останнього часу особистість, яку виховували та навчали за старою системою, починаючи з дошкілля і аж до юнацького віку, занурювалася лише в процес пізнання та оволодівала науковим світоглядом. Вона не включалася у процес перетворення світу, відчувалася від нього. Уточнимо: процес перетворення – це практична діяльність, різноманітна, більш чи менш соціально значуща. Такий відрив від практики не сумісний з високими вимогами сьогодення, оскільки формує особистість, не готову до розв'язання завдань, які ставить перед сучасною людиною швидкозмінне життя. Саме ця цивілізаційна обставина й спричинила введення компетентнісного підходу до освіти з наймолодшого віку. У площині методики – це пошук засобів використання набутих особистістю знань на практиці, доступній їй на певному етапі вікового розвитку». Науковець стверджує, що компетентнісний підхід спрямований на формування досвідченості в особистості (а не обізнаності, поінформованості) у певній життєвій сфері [1, с. 4].

І. Бех зазначає, що сьогодні в системі освіти змінено пріоритети з навчання на розвиток особистості, накопичення нею «багажу» знань та умінь їх застосовувати у конкретних життєвих ситуаціях. Усе це передбачає впровадження в освітній процес компетентнісного підходу [1, с. 4].

Р. Немов, посилаючись на дослідження психологів Л. Спенсера та М. Сайна, виділяє в критерії компетентності такі елементи: мотиви, цінності, психофізичні якості, а також знання та навички. Науковець описує використання таких критеріїв, як «найкраще виконання», «ефективне виконання», «виконання в проєктивному тесті, демонстрація компетентностей під час виконання вправ» [8, с. 295].

С. Клепко, розглядаючи проблему впровадження компетентнісного підходу в освіту, виділяє такий критерій, як час: «Компетентність має певну ціну – час, який особистість витрачає на її здобуття, «...» компетентність знаменує не розділення різних видів діяльності всередині однієї і тієї самої форми використання часу, а перехід від однієї форми використання часу до іншої» [5, с. 153].

Проблему компетентності та компетентнісного підходу розглядали Н. Баловсяк, Н. Бібік, А. Богуш, Т. Вальфовська, А. Василюк, С. Гончаренко, І. Гушлевська, І. Єрмаков, І. Зимня, С. Клепко, К. Корсак, А. Маркова, В. Овчарук, О. Пометун, Дж. Равен, І. Родигіна, О. Савченко,

А. Сохань, М. Тараненко, А. Хуторської та ін.

Компетентнісний підхід став одним із провідних орієнтирів дослідження міжнародної спільноти. Про це засвідчують міжнародні документи із проблем розвитку освіти в умовах глобалізації та європейської інтеграції (Стратегія ЮНЕСКО щодо вчителів на 2012–2015 рр., Педагогічна Конституція Європи прийнята на II Форумі ректорів педагогічних університетів європейського простору (2013), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., галузева Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти (2013), конференції, що проведені під егідою освітянських міжнародних організацій; публікації (І. Бех, Н. Бібік, І. Зязюн, Н. Ничкало, О. Отич, О. Савченко, С. Сисоєва, Л. Хомич, О. Хуторської та ін.) [4].

Поділяємо думку В. Монахова, який зауважує, що «особлива увага, яка приділяється в останні роки компетентнісному підходу, зумовлена низкою проблем: аналіз потреб ринку праці показує неадекватність системи професійної підготовки фахівця; лекційно-семінарська система освіти включає теоретичні знання і слабкі практичні навички; замкнутістю системи освіти та необхідністю оцінювання якості освітніх об'єктів» [7, с. 130].

Аналіз сучасних досліджень стану професійної підготовки педагогів (Н. Бібік, Н. Грами, В. Гриньової, Н. Гузій, О. Гури) дав можливість сформулювати ключові вимоги до формування інформаційної компетентності майбутнього фахівця дошкільної освіти, у відповідності до адекватних умов сучасності, зокрема:

- створення у вищому навчальному закладі відповідного інформаційно-комунікаційного середовища;
- інтенсивне використання у роботі викладачів і студентів мережі Інтернет;
- адекватне освоєння нових педагогічних технологій на базі комп'ютерної техніки;
- координація комплексу педагогічних впливів на формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутнього фахівця дошкільної освіти;
- адаптація до світових стандартів атестації фахівців;
- реалізація варіативних навчальних планів і навчальних програм;
- використання сучасних досягнень психолого-педагогічної науки [2].

Компетентнісний підхід заснований на моделюванні замовлення спільноти на формування інформаційної компетентності майбутнього фахівця дошкільної освіти, який здатний:

- гнучко адаптуватися в мінливому інформаційному просторі, самостійно здобувати необхідні знання, ефективно застосовуючи їх на практиці для вирішення різноманітних проблем;

- самостійно і критично мислити, вміти бачити труднощі, що виникають у реальному світі, і шукати шляхи раціонального їх подолання, при цьому використовуючи сучасні інформаційно-комунікаційні технології;
- застосовувати отримані знання в довкіллі;
- здатність творчо мислити;
- оперувати інформацією (збирати, аналізувати, робити необхідні узагальнення, порівняння, встановлювати статистичні закономірності, формулювати аргументовані висновки і на їх основі виявляти і вирішувати проблеми);
- працювати спільно в групах та проявляти комунікабельність для реалізації поставленої мети;
- розвивати власну моральність, інтелект, підвищувати культурний рівень спілкування.

До основних завдань упровадження компетентнісного підходу з формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти входить: збагачення студентів знаннями й уміннями засобами ІКТ; розвиток їхніх комунікативних, інтелектуальних здібностей; здійснення інтерактивного діалогу в єдиному інформаційно-комунікаційному просторі. Ці завдання знаходять своє відображення в таких функціях:

- пізнавальній (або гносеологічній) функції, яка сприяє систематизації знань, пізнанню й самопізнанню людиною самої себе;
- комунікативній функції. Носіями комунікативної функції є семантичний компонент, паперові й електронні носії інформації педагогічного програмного комплексу. До паперових носіїв можна віднести підручник, навчальний посібник, тексти лекцій. Електронними носіями вважають: інтелектуальну навчальну систему, систему гіпермедіа, електронні книги, середовище «мікросвіт», автоматизовану навчальну систему, засоби ІКТ;
- адаптивній функції, що дозволяє адаптуватися до умов життя й діяльності в інформаційному суспільстві;
- нормативній функції, що містить показники досягнень і розвитку, а проявляється, насамперед, як система норм і вимог в інформаційному суспільстві;
- оцінній (інформативній) функції. Сутність цієї функції полягає у формуванні й активізації вмінь педагогів виявляти, орієнтуватися і розрізняти різноманітну інформацію.

Упровадження компетентнісного підходу до формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти на перше місце виходять особистісні якості, що дозволяють людині бути успішною в суспільстві. У зв'язку з цим виділимо основні переваги методів навчання, а саме: орієнтування на розвиток позитивної самооцінки, розуміння інформаційних потреб, пріоритетна увага щодо розвитку умінь співпрацювати в

інформаційній діяльності, забезпечення можливості визнавати і цінувати уміння інших в процесі роботи з інформацією, уміння слухати і вступати в комунікацію, проявляти творчість.

У процесі впровадження компетентнісного підходу як основи формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти варто зосередити зусилля на:

- розкритті поняття «інформаційна компетентність майбутнього фахівця дошкільної освіти»;
- визначенні критеріїв та показників формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти;
- виявленні педагогічних умов, що сприяють ефективному формуванню інформаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти;
- розробці та апробації програмних модулів із дисциплін професійного циклу із використанням ІКТ;
- посиленні ролі педагогічних практик, які сприяють забезпеченню розвитку в майбутніх фахівців дошкільної освіти професійно значущих якостей;
- створення ситуацій для комплексної перевірки набутих знань і практичних умінь;
- діагностиці результатів навчання.

Отже, упровадження компетентнісного підходу до формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти передбачає: визначення мети та змісту формування інформаційної компетентності; відображення завдань формування інформаційної компетентності у змісті освітніх галузей загалом та навчальних предметів зокрема; визначення етапів формування інформаційної компетентності, рівнів та показників її сформованості; розроблення системи контролю та рівня сформованості інформаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Продуктивність упровадження компетентнісного підходу в дошкільну освіту базується на тому, що процес набуття майбутніми фахівцями професійних знань і вмінь узгоджується з практичними потребами ДНЗ, тобто передбачає практичну спрямованість професійної підготовки студентів використовуючи інформаційно-комунікаційні технології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Курс на діяльнісно-компетентнісний підхід / І. Бех, Л. Зайцева // Дошкільне виховання. – 2013. – № 1. – С. 2–5.
2. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Бібік Н. М. // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – С. 47–52.

3. Бойцова О. М. Структура інформаційної компетентності та її аналіз для процесу професійної підготовки [Електронний ресурс] / О. М. Бойцова. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Npdntu_pps/011_9/boytsova.pdf.
4. Зеер Э. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования / Э. Зеер [и др.] // Высшее образование в России. – 2005. – № 4. – С. 23–30.
5. Клепко С. Ф. Філософія освіти в європейському контексті / С. Ф. Клепко. – Полтава : ПОППО, 2006. – 328 с.
6. Миронова О. І. Формування інформаційної компетентності студентів як умова ефективного здійснення інформаційної діяльності / О. І. Миронова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 17(204). – С. 165–175.
7. Монахов В. М. Компетентностный подход как методологическая основа индивидуализации и технологизации в вузе / В. М. Монахов // Технология индивидуализации обучения в вузе : материалы Всерос. науч. конф. / отв. ред. И. В. Усольцева. – М. : СГУ, 2008. – 274 с.
8. Немов Р. С. Психология : учеб. пособ. / Р. С. Немов – М. : Просвещение, 1990. – 301 с.
9. Спицнадель В. Н. Основы системного анализа / В. Н. Спицнадель. – М. – СПб. : ИД Бизнес-пресса, 2000. – 326 с.